

DOI: 10.30520/tjsosci.663198

OSMANLI DEVLETİ DÖNEMİ POLONYA GİYİM-KUŞAM ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ

*THE INVESTIGATION OF POLAND CLOTHING AND ACCESSORIES
CHARACTERISTICS DURING THE OTTOMAN EMPIRE PERIOD*

Aylin ÖZCAN¹

ÖZET

Osmanlı Devleti tarihsel süreçte çeşitli devletlerle pek çok alanda temaslarda bulunmuştur. Bu temaslarda devam ederken siyasî ve askerî alanlarda savaşlar, antlaşmalar yapılmış olup, zaman içinde ilişkiler devam etmiştir. Etkileşim içinde olunan devletler arasında yer alan Polonya ile kültür ve sanat alanlarında etkileşimler olmuştur. Polonyalılar topraklarına yerleşen Tatarlar ve Karaimler gibi azınlık Türk soylu topluluklar ile tanışmışlar, daha sonra Osmanlı Devleti'nde yaşayan Türklerle ilişkilerde bulunmuşlardır. İki devlet arasında XV. yüzyılda başlayan diplomatik temaslarda ve devam eden süreçlerde Osmanlı giyim-kuşam usulleri Polonya yönetimi ve halkı üzerinde Sarmatizm modası olarak XVIII. yüzyıl da dâhil olmak üzere özellikle erkek giyimi üzerinde izler bırakmıştır. Çalışmada benzer olan giyim-kuşam örneklerinin giyilme şekli, modelleri, süsleme özellikleri günümüze yansıyan etkileşimler boyutuyla literatür taranarak kıyaslanmaya çalışılmıştır.

Anahtar sözcükler: Osmanlı, Polonya, Tekstil, Giyim, Aksesuar, Moda

ABSTRACT

The Ottoman Empire had contacts with various states in many fields in the history. While these contacts were continuing, wars and treaties were realized in the political and military fields. Poland was one of the states that the Ottoman Empire had interacted with in the fields of culture and art. Poland had met Turks such as Tatars and Karaims settled on Poland lands beforehand. After that Poland had interacted with the Ottoman Empire Turks. Between the two states the official contacts began in the fifteenth century and in the following times, the Ottoman clothing and adornment methods left traces on the Polish administration and its people as Sarmatism fashion, especially on menswear including the eighteenth century. In this study ways of putting on the clothing, models and ornamental properties of similar clothing and clothing samples have been tried to be compared with the present influences by searching the literature.

Keywords: Ottoman, Poland, Textile, Clothing, Accessory, Fashion

¹ Dr. Öğretim Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil Tasarımı Bölümü, aylinozc@comu.edu.tr, ORCID ID : 0000-0002-7942-891X.

1. GİRİŞ

Tarihsel süreçte çeşitli devletlerin etkileşimleri ile şekillenen pek çok faaliyet gerçekleşmiştir. Özellikle siyasî, askerî ve ticarî alanlarda devletlerarası gerçekleştirilen ziyaretler devletlerin kültürel ve sanatsal alanlarında etkiler bırakmıştır.

Osmanlı Devleti topraklarını genişletme politikasını Asya, Afrika ve Avrupa kıtalarında yürütmüştür. Farklı coğrafyalarda yürütülen bu Osmanlı stratejisi sayesinde; Osmanlı'nın farklı kültürlerle temasları olmakla beraber hem Osmanlı halk yaşamışında hem de Avrupa, Afrika ve Asya'daki halk yaşayışlarında etkileşimler sağlanmıştır. Bu etkileşimde kalan halklarda; yaşam alanlarında kullandığı, beğendiği, yaptığı pek çok obje üzerinde somut; bazen de düşünce dünyasında geliştirdiği yaratıcı çalışmalarla soyut olarak yansıtılan etkileşimler sayesinde kültürel anlamda benzerlikler görülmektedir. Bahsi geçen kıtalarda yeni yapılanmalarla kurulan ülkelerin kendi tarihlerinden getirdikleri devlet yönetim geleneklerinin yakın tarihimize dek uzandığı somut örnekler olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle kültürel alanda yapılan incelemeler neticesinde bazı ülkelerin günümüz Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne miras kalan kültürel değerler ile benzer öğeler içerdiği anlaşılmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nden önce, *Küçük Asya* olarak bilinen coğrafyada yönetim merkezini kuran Osmanlı Devleti, Avrupa'da gerçekleştirdiği yayılma politikası ile Avusturya, Polonya gibi ülkelerle sınırlar oluşturmuştu. Osmanlı Devleti bu sınırları aşmak adına birtakım girişimlerde bulunmuşsa da pek başarılı olamamış, fakat taşıdığı kültürel özelliklerinin bazılarını Avrupalılara kazandırmıştır. Çini motifleri, halı, kilim, saray kumaş çeşitleri, kumaş motifleri, kumaş dokuma ve üretim yöntemleri, giyim-kuşam özellikleri ve aksesuar çeşitleri Avrupalıların *Orient*² olarak tanımladıkları kavramın içeriğini zenginleştiren somut örneklerdi. Avrupalı; Uzak Doğu, Orta Doğu ve Yakın Doğu coğrafyalarında pek çok zenginliğin keşfini yaparak kendi kültürel dokusuna yansıtmıştır.

Tarihte Lehistan veya Vilâyet-i Leh (Binark, 1996, s. 11) olarak adlandırılan Polonya, Osmanlılarla etkileşim içinde olmuş bir Avrupa devletidir. Osmanlı Devleti ile Polonya ilişkilerinin resmî anlamda XV. ve XVIII. yüzyıllarda diplomatik boyutlarda olduğu (Wawrzyniak, 2003: iii; Topaktaş, 2007, s. 203-204), ancak Piast Hanedanı (936-1370) döneminde ticaret yapmak, pazar oluşturmak amacıyla ilk girişimlerin başladığı tarihî kaynaklardan anlaşılmaktadır (URL-1).

Yazar Mikołaj Gliński 2015 yılında yaptığı konuşmasında; 2014 yılı itibariyle Polonya ve Türkiye'nin altı yüz yıllık diplomatik ilişkilerinin Türkiye'de kutlandığını ancak Polonya ve Türk topluluklarının ilişkilerinin tarihte daha eskilere dayandığını belirtir. Yapılan başka bir değerlendirmeye göre, Kırım bölgesinden Polonya topraklarına gelen Türk topluluğu Müslüman Tatarlardır. Prof. Tadeusz Majda³, Türk dili konuşan toplulukların VII.-VIII. yüzyıllarda Polonya topraklarına yerleşmeye başladıklarını aktarmaktadır. Polonya kaynaklarına göre ülke sınırları içinde yaşayan en önemli Türk azınlık grubunu Tatarlar oluşturmaktadır. Kaynaklara göre Tatarlar, Moğol neslinden gelen bir Türk topluluğudur.

²Kelime Latince'de *Oriens* kelimesinden gelir. Anlamı, güneşin Doğu'dan doğuşudur. Orta Çağ'da Avrupa'da Orient daha sonra Orta Doğu'ya yönelik kullanılan bir kavram haline aldı. Avrupalıların bakış açısıyla Osmanlı Devleti Orient olarak anılsa da Osmanlılar kendilerini Orient kabul etmemişlerdi. Oryantalist araştırmalarda Türk kavramı, XX. yüzyılda Avrupa bakış açısıyla yapılan bir açıklamaya denk gelir (Anonymus, 2013: 20).

³Varşova Üniversitesinde Profesördür. Osmanlı Dili ve Kültürü, Kıpçak Dilleri üzerinde çalışmalar yapmaktadır. Kendisi ayrıca İslam sanatı ve Türk sanatına ilgilidir. 1989 yılından beri Varşova Ulusal Müzesi'nde Oryantalist Sanat Koleksiyonu küratörlüğü yapmaktadır. 2014 yılında ise Polonya Yılı kapsamında Türkiye'de gösterilen iki önemli serginin de küratörlüğünü yapmıştır (URL-2).

XVI. yüzyılda Polonyalı Müslüman Tatarlar, Kanuni Sultan Süleyman'dan din görevlileri göndermesini istemişler, konuşma dillerinin gitgide yok olmakta olduğunu dile getirmişlerdi. Polonya'da yaşayan Tatarlar kendilerinin Türkiye ile bağlantılı olduklarını düşünmüşlerdi (Şekil 1) (URL-2).

Şekil 1. XVIII. Yüzyılda Polonya (Lehistan) Ordusunda Hizmet Veren Bir Tatar Süvari (URL-3).

Genel olarak bir değerlendirme yapılırsa, Osmanlı Devleti ve tarihsel adlandırmayla Lehistan, güncel adlandırmayla Polonya'nın dostça geçinen devletler olduğu anlaşılır. Polonyalılar edebiyatlarında Osmanlı Türklerinden bahsederler. Dönemin Avrupa'sında Türk kavramı ile eşleştirilen Osmanlı askerinin cesur, kahraman olduklarını gören Polonyalılar, kendi devlet yönetimlerinde güçlü devletlere karşı savunma taktikleri geliştirme cesareti kazanmalarında Osmanlı Devleti asker ve padişahlarının öncü rol oynadıklarını benimsemişlerdir. Yazınlarında Türkleri; Tatarlar, Karaimler, Osmanlı ve Türkiye Türkleri olarak gruplara ayırırlar. Polonya edebî eserlerinde Türklerin tarihi, siyasî yapıları, yaşam tarzları ele alınmıştır. Polonyalılar; Kırım topraklarından Polonya'ya gelen Karaimler, Polonya-Osmanlı Devleti arasında çeviriler yapan, askerî ve diplomatik alanlarda çalışan Tatarlar ile iç içe yaşamışlardı. Osmanlıların yaşamları, gelenek ve göreneklere hakkında intiba edinmişler ve çeşitli eserleri için ilham almışlardı. Giyim tarzları bile bunu kanıtlamaktadır. Polonyalı edebiyatçılar tarafından XVI. yüzyılda Osmanlı Türklerine yönelik olumsuz görüşler içeren yazılar yazılmıştır. Ancak XVII. yüzyıl başında Osmanlı Devleti'nin II. Viyana Kuşatması başarısız olunca Polonyalıların propagandaları olmamaya başlar. Bu durumun aksine, Polonyalı soylular Doğu tarzında giyim-kuşama ilgi duymaya başlarlar. Bu tarz, onların kültüründe *sarmatizm modası* olarak geçer. Bir kesim Polonyalı soylu, bu tarzı benimseme gerekçelerini atalarının İran ve Kafkasya'dan geldiğine dayandırır. Polonyalılar arasında sarmatizm modası daha önce tanıştıkları Türk topluluklardan etkilenmeye başlamış, en belirgin etkileşim ise Osmanlı Devleti'nde Lâle Devri'nin yaşandığı döneme denk gelmektedir. Polonyalıların edebiyatlarında geçen sarmatizm modası ile ilgili bir konu da şöyle ifade edilir: Yazar Jan Potocki (1761-1815), Akdeniz ve Kuzey Afrika korsanlarına karşı Malta adasının savunmasına katılmıştır. Akdeniz'de bulunduğu yerlerden biri de

Osmanlı Devleti toprağıdır. Yazar burada tanıştığı bir uşağın üzerindeki giyim ile benzer bir Osmanlı giyimi ile gezindiğini yazmıştır.⁴

Polonya Devleti, X. yüzyıldan itibaren Avrupa topraklarında yerini almıştır. Ancak tarihinde bağımsızlığını ilan ettiği 1918 tarihine dek ve ayrıca II. Dünya Savaşı sonrasında da Almanya ve Sovyetler Birliği'nin yaptığı hareketlerle bağımsızlığı ihlal edilmiş, Sovyet hükümeti himayesinde bir devlet konumuna getirilmiştir. 1990 yılında çabalarıyla ekonomik yapısını güçlendirmiş, NATO ve AB üyesi ülke konumlarına gelmeyi başarmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni resmî olarak tanıyan ilk Avrupa devleti Polonya olmuştur. İstanbul'da Polonezköy adıyla Polonyalı göçmenlerin mesken tuttuğu bir yerleşim yeri de bulunmaktadır (URL-5).

2. OSMANLI DEVLETİ VE POLONYA GİYİM-KUŞAM ÖZELLİKLERİ

Osmanlı Devleti, tarihin çeşitli dönemlerinde sınırlarını genişletmiş olmakla birlikte çoğu zaman topraklarını çeşitli savaşlar ve antlaşmalar sonunda kaybetmiş ve sınırlarını daraltmıştır. Osmanlı Devleti ilk resmî temaslarını XV. yüzyılda gerçekleştirdiği Polonya ile iyi ilişkiler kurmuştur. İki ülke, elçileri aracılığıyla devlet yönetim şekilleri, kültürleri, geleneksel yapılarını öğrenmiş ve bazı alanlarda belirgin olan etkileri birbirlerine uyarlamışlardır. Polonya Kraliyet ve Osmanlı Devlet erkânında önemli vazifeleri üstlenen elçiler, kendi ülkelerinin uyguladığı kanunlar, usuller, gelenekler, davranış biçimleri ve giyim-kuşam alışkanlıklarını ikili ilişkilerde somut olarak göstermişlerdir.

2.1. Polonya Giyim-Kuşamı

Polonya'da, 1580-1740 arasında bir buçuk asır süren Barok Dönem yaşanmıştır. Barok Dönem Polonya coğrafyasında, 1580-1620 yılları arasında hazırlık; 1620-1680 yıllarında zirve; 1680-1740 yıllarında ise etkisini yitirme şeklinde üç döneme ayrılır.⁵

Günümüzde Polonya, Osmanlı kültüründen kendi kültürüne aktardığı unsurları tanıtmakta, müzelerinde⁶ sergilemektedir. Polonyalıların yaklaşık olarak Orta Çağ'ın ikinci yarısında kültürel yapısına taşıdığı Osmanlı etkilerini görebileceğimiz alanlardan biri de tekstil ürünleri ve giyim-kuşama dâhil olan öğelerdir. Osmanlı Devleti himayesindeki tüccarlar ve gezginler Doğu'nun egzotik ürünlerini, lüks eşyalarını Avrupa'nın bazı ülkelerinde olduğu gibi Polonya'ya da taşımışlardı. Polonya kültür ve sanatına ilişkin kaynaklarda, çeşitli müze ve galerilerde Osmanlı etkili Polonya tarihî giyim-kuşamı örnekleri görülmektedir.

Polonya kaynaklarına göre Türk etkisinin Polonya giyim-kuşam modasını en çok etkilediği konu *sarmatizm modası*dır. Asillere yakışan, zengin ve zariflik intibası veren kürk ceketler, bel kuşakları, altın kumaştan üretilen uzun kaftanlar, görkemli silahlar ve bakımlı atlarda. Oryantalist etkiler, Sasani ve Türk kökenli eşyalar Polonya asillerinin gösterişini artıran, hayal gücünü zenginleştiren etkiler yaratıyordu. Diğer taraftan, o dönemki Avrupa modası asillerin yaşantısına uymayan, pejmürde bir stil yaratıyordu. Polonya'nın farklı toplumsal sınıflarına, orta tabaka ve köylü yaşamına giren *kiecka*⁷ olarak Leh diline giren ve kadın

⁴(URL-4)

⁵(URL-4)

⁶ (URL-6)

⁷ Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil Tasarımı Bölümünden Dr. Aylin Özcan ile Polonya Adam Mickiewicz University in Poznań, Faculty of Pedagogy and Fine Arts in Kalisz'ten Prof. Monika Izabela Kostrzewa arasında 2018 yılında "Kiecka Sanat ve Tasarım Projesi" başlatılmıştır ve proje 2019

elbisesi anlamına gelen, Türk kökenli kelime keçe kumaş ve keçeden üretilen her türlü tekstil ürününden ilhamını alan Yakın Doğu modası yer almıştır. Polonya kültüründe ayrıca Türk kökenli giysi ve kumaşları tanımlayan kelimeler de bulunmaktadır. Erkek giyiminde ilk etkiler XV. yüzyılda ortaya çıkmıştır. XVI. yüzyıldan **Kodeks Baltazara Behema/The Balthasar Behem Codex**'te (Şekil 2), kasabalı erkeleri oryantalist etkili giysiler içinde gösteren çok sayıda minyatürler yer alır (URL-2).

Şekil 2. The Balthasar Behem Codex, 1506 Yıllarına Ait Bir Minyatür, Jagiellonian Library (URL-7).

Yukarıdaki minyatürde soldaki figürde Osmanlı sultanlarının ve saray mensubu kişilerin giyiminde görülen kürk astarlı uzun bir kaftan, kavuk, içte yine dar kesimli başka bir entari ve sarı deri çizmeler ile Osmanlı Devleti'nin giyim-kuşamında hâkim olan yeşil, kırmızı, beyaz ve sarı renkler dikkati çekmektedir. Sağda duran figür üzerinde görülen giyim şekli ise Avrupa'nın o dönemdeki tarzını yansıtmaktadır.

XVII. yüzyılda Viyana kuşatması sonunda Osmanlı erkek giyimi Fransa, Romanya, Macaristan, Litvanya ve Polonya'da giyim modasında etki bıraktı. Geniş ipek kuşaklar Doğu Avrupalı asilzadelerin vazgeçilmez giyim elemanı haline geldi (Anonymous, 2013: 108). Polonya erkek giyiminde bu unsurlar sıkça kullanılmaya başladı.

yılında da devam etmiştir. Projeye ismini veren *Kiecka* kelimesi Türk ve Polonyalı Öğretim Üyelerince irdelenmiş ve köken olarak Türklerin Orta Asya'ya uzanan süreçte yaşam alanlarına girmiş keçe malzemesi ve bu malzemenin çeşitli türevleri şeklinde üretilen tekstil ürünlerinin Polonya kültürünü etkilediği ve kadın elbisesi anlamına gelen *kiecka* kelimesine dönüştüğü yönünde saptamalar yapılmıştır.

2.1.1. Sarmatizm askerî giyim ve modası

Polonya bir Avrupa ülkesi olmasına rağmen, Polonya'da İslam medeniyetinin belirgin etkisi moda ve dekoratif sanatında açık olarak hissedilir. Macaristan-Transilvanya kökenli Kral Stefan Batory (1576-1586), Doğu etkisini Polonya ve Litvanya üzerine taşımada sorumluluk almış bir kraldır. O dönemde Macaristan ve Transilvanya'da Osmanlı'nın kültürel etkisi vardı. Daha sonra İslamî etki, birlik devletler üzerinde de yayılmaya başlamıştı. Sarmatizm dönemi boyunca Macar tarzı giysiler Osmanlı ve Pers/İran tarzlarından etkilenmişti ve Polonyalı asilzadeler üzerinde de hâkim olmaya başlamıştı. XVI. yüzyıl sonlarına kadar pek çok Polonyalı asker ve asilzade Macar-Osmanlı tarzında giyinmiştir (Şekil 3). O dönemler Polonya'da atölyeler açıldı ve buralarda Osmanlı tarzı giysiler, silahlar ve çeşitli eşyalar üretildi. 1600'lü yıllarda Polonyalıların sarmatizm tarzı giyimi, Tatar ve Kazak tarzı saç modelleri, altın yaldızlı giysileri, değerli ipeklileri Fransa, Almanya ve İtalya şehirlerinde insanların dikkatini çekti. Doğu etkili olan sarmatizm modası Polonyalıları için yurtseverlik sembolü haline geldi. Kartal, devekuşu, kuğu ve kaz tüylerinin kullanılması da Osmanlı toprakları ile olan bağlantıları açıklamaktaydı. Osmanlı ordusunun kanatlı ve tüylü giyim-kuşamının, Polonyalı süvarilere düşman askerlerini korkutmak için bir ilham verdiğini ve giyimlerine uyarlamalarına neden olduğunu söylemek mümkündür. O dönemde Sasani ve Osmanlı tarzı diğer dekoratif ürünler de Polonyalıları tarafından satın alınmıştı. Örneğin altın iplikli ipek halılar, çadırlar, tekstil hammadde ve ürünler (özellikle ipek kumaşlar), İznik çinileri, İran Körfez incileri bunlar arasında sayılabilir. Polonyalıları İslam sanatına ilgi duydular. XVII. yüzyılda Polonya'nın yaşamında Oryantalizm etkileri belirgindi. Kral Jan Sobieski de, Doğu ve İslam sanatının hayranıydı. XVIII. yüzyılda Doğu ile ticaret yapmayı sürdürdü. Tekstil ürünler, halılar, değerli yakutlar, kemerler, işlenmiş Fas derileri satın aldı. Osmanlı motifleri, süslemeleri, Osmanlı tarzı bahçe düzenlemeleri ve hamamlar da sarmatizm döneminin karakteristik özelliklerini yansıtıyordu. İslam sanatına ilgi XIX. yüzyıl sonuna dek devam etti. Polonya XX. yüzyılda ekonomik ve kültürel alanlarda İslam devletleriyle ilişkilerini sürdürmeye devam etmiştir. Oryantalist Polonyalıları, Doğu üzerine incelemeler yapan üniversite bölümleri açtılar ve Doğu çalışmalarının gelişimine katkı sundular. Sarmatizm ve İslam sanatına yönelik eserler pek çok Polonya müzesinde biraraya getirilmiş ve Polonya millî bilincinde yer edinmiştir (URL-8).

Şekil 3. Jean Baptiste Le Prence'in 1770 Tarihli Polonyalı Subay Tasviri (Varşova Ulusal Müzesi, Envanter nr. Gr. Pol. 13016) (URL-9).

2.1.2. Sarmatizm giyim modası

Şekil 4. Lajkonik (Conservator: Halina Stępkowicz Ujda)

(Wendt Jensen and Learman, 2015: 7).

Lajkonik, Kraków şehrinin sembolüdür ve 1240-1241 yıllarında Moğolların işgalini ifade eder. İstilacı Tatar asker; sakalı, renkli Tatar giyimi, sivri başlığı ile betimlenmiştir.

XII. yüzyılda Moğollar Avrupa'ya akınlar yapıyorlardı. Polonya edebiyatında bir Tatar askeri ile ilgili "O Hejnale Mariackim/Maria Kilisesi Borazancısı" adıyla bir efsane vardır. Efsaneye göre Tatar asker, sabahın erken saatlerinde Moğolların Kraków'a saldırısını haber vermek için kilisede borazan çalan görevlinin gırtlığından okuyla vurur. Günümüzde de olayı unutmamak için kilisede günde birkaç kez borazan çalınır (URL-10).

Şekil 5. Święty Kazymierz Jagiellończyk (St. Casimir Jagiellon), 1458-1484 (Conservators: Polish Youngstown & Polish Arts Club of Youngstown, Ohio)

(Wendt Jensen and Learman, 2015: 10).

Kazimierz, Polonya ve Litvanya Jagiellonian Hanedanlığı'nın prensidir. İyi eğitim almış prens, üzerinde Litvanya Büyük Dükalığı'nın karakteristik uzun, kürklü bir kaftanı ve kırmızı bir başlığı içinde betimlenmiştir. Elinde saflık ve masumiyet sembolü zambak ve bir haç bulunur. Kazimierz Litvanya, Polonya ve gençlerin koruyucu azizi olarak kabul edilir.

Şekil 6. I. Zygmunt Stary (Sigismund I the Old), 1467-1548 (Conservators: The Elaine Baker Family) (Wendt Jensen and Learman, 2015: 11).

I. Zygmunt Stary, 1506-1548 yıllarında Polonya ve Litvanya Büyük Dükalığı'nın kralıydı. Yönetimi süresince politik, ekonomik ve kültürel hayatı zenginleştiren ve Polonya ve Litvanya Büyük Dükalığı'nın altın çağını yaşatan bir kral oldu. Sembolik olarak yapılmış bu heykelde kralın üzerinde yakası kürklü, uzun kırmızı renkli kadife bir kaftan bulunur. İçteki diğer kaftan ise Avrupalıların brokar olarak ifadelendirdiği Osmanlı Devleti'nde Kemha olarak adlandırılan ipekli kumaştır (URL-11). Bel ve yakada ise altın aksesuarlar bulunur. İçteki uzun kollu kaftanın boğumlu olan kol kesimi Osmanlı tarzı olmayıp Avrupa modasında görülen bir model özelliği göstermektedir. Başlık yine Polonya ve Litvanya Büyük Dükalığı'nın karakteristik giyim-kuşam özelliğini yansıtır.

Şekil 7. Jan III Sobieski, 1629-1696 (Conservator: Charles A. Pokriefka, Jr.)
(Wendt Jensen and Learman, 2015: 16).

III. Jan Sobieski, Polonya ve Litvanya Büyük Dükalığı'nın asil kralıdır. Büyük bir kahraman olan Sobieski, 1683 yılında Viyana Kuşatması'nda Kara Mustafa Paşa yönetimindeki Osmanlı ordusuna karşı Polonya, Avusturya ve Alman birliklerinin önderliğini yaparak büyük bir zafer elde etmiştir. Sobieski'nin üzerinde kürk yakalı kırmızı kadife kumaştan bir kaftan ile içteki Osmanlı padişah kaftanlarına benzeyen uzun kollu, beli kemerli, yakadan göğüs hattına dek tek sıra halinde dikilmiş altın düğmeli ipek brokar kumaştan bir kaftan görülmektedir. Boynunda tıpkı Osmanlı padişahlarının taktığı gibi bir altın gerdanlık, elinde bir asa ve beline tutturduğu altın işlemeli bir de kılıcı bulunmaktadır. Başında kürk bir başlık ve başlığın üzerinde Osmanlı Hanedanlığı mensuplarının taktığı kavuk üzerinde bulunan sorguca benzeyen bir detay vardır.

Şekil 8. Polonya Giysileri İçinde Kral III. August (Louis de Silvestre, 1737, Gemäldegalerie Alte Meister Müzesi Almanya)

(URL-12).

Kral III. August'un üzerinde kırmızı renkli kadife kumaş tuşesinde, içi beyaz ipekli kumaş ile astarlanmış bir kaftan bulunur. Kaftanın uzun kolları içteki diğer kaftanın görülmesi ve rahat hareket sağlamak amacıyla yırtmaçlı dikilmiştir. Bu kol kesimi Avrupa modası etkisini taşımaktadır. Kral ayrıca uzun kollu beyaz ipekli kumaştan dikilmiş başka bir kaftan giymektedir. Kaftanların boyu Osmanlı saray mensuplarının giydiği kaftanlar gibi uzun biçilmiştir. Polonyalıların etkilendiği bir detay da belde kullanılan Osmanlı tarzı kuşaktır. Kuşak muhtemelen ipekli kumaştandır. Kralın belinde kuşandığı altın kabzalı kılıcı ve ayaklarında sarı deri çizmeleri bulunur.

Şekil 9. Jan Piotr Norblin, Polonyalı Asilzade, 1790 (URL-13).

Polonyalı bir asilzade üzerinde iki kaftan görülmektedir. Üstte mavi renkli baldır hizasında boyu, yakadan bele dek tek sıra düğmeli kapanma özelliği, belde kuşağı ve kılıcı, elinde sarık benzeri başlığı ve çizmeleriyle Osmanlı tarzının belirgin özelliğini göstermektedir. Asilzadenin üstteki kaftanının kol kesimi Avrupa modasının bir yansıması olduğu için Osmanlı tarzında olmadığını söylemek gerekir.

Şekil 10. Polonyalı Kadın, Norblin ve Debucoart. Jean-Pierre Norblin de La Gourdain, 1774-1804 (URL-14).

Polonya kadın giyimi de Osmanlı sarayında ileri gelen hanımların gösterişli giyimine benzemektedir. İçte ve dışta ayak bileği boyunda kaftan elbise giyen asil Polonyalı kadının belinde kemeri ve bedeninde yakası kürklü kaftanı Osmanlı tarzını yansıtmaktadır. Bu giyimde Osmanlı kadın giyiminde görmediğimiz uzun kol kesiminde kol yırtmacı ve kürkle süslü yan cep yırtmacı dikkati çeken diğer detaylardır. Kumaş türü muhtemelen ipekli kumaşlardır.

Sarmatizm modası; Tatar askerler, Osmanlı Devleti ileri gelenlerinin giyimi-kuşamı sayesinde XVIII. yüzyıla değin Polonya kültüründe etkisini göstermektedir. Günümüzde ise Polonya giyiminde yöreler, köyler arasında değişiklikler bulunmaktadır. Giysiler duruma göre ve kutlama gibi günler için farklılık arz edebilmektedir. Bluz, bone, önlük ve boleroların üzerinde beyaz iş yapılır. Önlükler ayrıca çizgili yünlü kumaşlardan da olabilmektedir.

Etekler ve şallar çiçekli baskı desenlerle süslü olur. Giysilerin beden bölümleri dantel ve boncuk işlidir. Altın işli çalışılan Bohemya etkili boneler pullarla, püskül ve altın kordon ipliklerle de süslenir. Koyun derisinden süslemeleri olan çiçek işlemeli ceketler hem kadın hem de erkekler tarafından giyilir. Polonya köylü erkekleri beyaz yün veya ketenden ve üzerinde yoğun işlemeli kırmızı, yeşil ve siyah renklerde ön cepleri olan pantolon giyerlerdi. *Parzenice* denilen bu işlemler yöreye göre değişiklik gösterir. Erkekler ayrıca işlemeli beyaz gömlekler giyerlerdi. Evlenirken de ön, kalça ve manşet bölümleri çiçek işlemeli kısa beyaz keçe ceketler giyerlerdi (Paine, 2008: 92).

Antalya'nın Alanya ilçesi ile Polonya'nın Wodzislaw Slaski ilçesi arasında dostluk ilişkileri geliştirilmiştir. Uluslararası Alanya Turizm ve Sanat Şenliği kapsamında 2010 yılı Polonya Yılı olarak ilan edilmiş ve her iki ülkeye özgü kültür öğeleri tanıtılmıştır. Bytom Müzesi'nden gelen tarihî Polonya giysileri sergisi ile Polonya kültürü Alanya'da tanıtılmıştır (Şekil 11).

Şekil 11. Polonya Geleneksel Giyim-Kuşamı

(URL-15).

2.2. Osmanlı Devleti Giyim-Kuşamı ve Diğer Tekstil Ürünleri

Tarihte ilk olarak Batı ile ticari ilişkiler 1216 yılında Anadolu Selçukluları ile Venedikliler arasında yapılmıştır. Marsilyalı tüccarlar Anadolu Selçuklu mallarını Kıbrıs'ta vergilerini de ödeyerek satın almışlardır. Doğu'nun özellikle Türk ve Fas tekstil ürünlerinin (kumaş, halı vb.) Batı medeniyetinin saraylarında ve tablolarında görülmeye başlandığı da anlaşılmaktadır. XIII. yüzyılın başından 1480 yılına kadar İtalya şehirleri Levanten (levantine) ticareti diğer bir ifadeyle Doğu Akdeniz ve Karadeniz kıyısındaki yerleşim yerleri arasında yapılan ticaret üzerinde hegemonya kurmuştur. Bu nedenle İtalya, Doğu'nun halılarının dağıtım merkezi olmuştur. Fatih Sultan Mehmed'in Floransa'yı ticarî rakip olmada teşvik edici role sahip olduğu bilinmektedir. Floransalılar bu dönemde Bursa'da İran ipeği ticaretinde önemli rol üstlenmiş olup, Osmanlı Devleti'nden pek çok mala ilgi göstermişlerdir. Egzotik malların Avrupa'da yaygınlaşması XVIII. yüzyılda görülür. Ayrıca Osmanlı tarzı (Turquerie) modanın da Avrupalıların üzerinde etkisi bulunmaktadır (İnalçık, 2011: 19-22).

Bir coğrafi bölgenin halkı olarak adlandırdıkları Türkler ve Tatarların dokuduğu kumaşlar XIV. yüzyıldan itibaren İtalya'da beğeni toplamıştı. Dante, kumaş desenlerinin özelliğini şu şekilde ifade etmiştir:

*Boyalı sırtı, önü ve iki yanı
rengarenk helezon ve noktalı sergiler
ne Tatarlar ne de Türkler
bu dokuma ve süslemeyle kumaşlar yapmıştır.⁸*

Avrupalılar Osmanlı Devleti zamanında üretilen ipekli kumaşlara her zaman hayranlık duymuşlardır. XVI. yüzyıl ortalarında Osmanlı sarayını ziyaret eden Habsburg elçisi Ogier de Busbecq, saray ipekleri hakkında etkileyici sözlerde bulunmuştur. Kavuklar üzerindeki beyaz ipekli kumaşlardan, çeşitli renklerdeki giysilerden, altın, gümüş, mor ipek ve atlas kumaşlardan etkilendiğini belirtmiştir. XVII. yüzyılda ise İngiliz elçisinin eşi Lady Mary Wortley Edirneli genç kızın üzerindeki giyimi betimlemiştir. Dönemin Edirneli kızın üzerinde gümüş çiçeklerle süslü altın kaftan, uçuk pembe, yeşil ve gümüş renkli şalvar, beyaz ayakkabı, pembe ve gümüş renkli bir başörtüsü olduğundan bahsetmektedir. XIX. ve XX. yüzyıllarda ise William Morris, Mariano Fortuny gibi sanatçılar Osmanlı ipekli kumaşlarından aldıkları ilhamları tasarladıkları kumaş desenlerine aktarmışlar ve günümüzde Avrupa ve Amerika'da çeşitli müze ve koleksiyonları zenginleştiren örneklerin sergilenmesine öncü olmuşlardır. Dönemin Avrupalıları Osmanlı Devleti'nin ipek üretimini bir güç sembolü olarak değerlendirmişlerdir. İpek kumaş, diplomatik ilişkilerde hediye olarak verilmiş, devletin ekonomik yapısında önemli yer tutmuştur. Törenlerde yüksek kademedeki görevliler üzerinde sosyal statüde belirleyici bir unsur olmuştur. İpek üretimi kontrole, satışı vergiye tabi tutulmuştu. İpekli kumaşların desenlendirilmesinde en yetenekli sanatçılar görevlendirilirdi. İslamiyet'in ilk zamanlarında erkekler tarafından ipekli giysilerin giyilmesi yasaklanmıştı. Bu anlayışın temelinde yatan gerekçe ise öteki dünyada ipekli olan her şeyden mahrum olunma inancıydı. Zamanla erkeklerin ipek ihtiva eden bir giysiyi giyebilmesi için pamuklu veya keten bir iç giyimin üzerinde olması şartı aranırdı. Kanuni dönemi yüksek derecede din adamları sof adı verilen ve Ankara keçisinin tiftiğinden eğrilen iplikle dokunan kumaşlar ya da muhayyar⁹ giysiler giyerlerdi. Osmanlı Devleti topraklarında keçi

⁸Dante 1975, Cehennem, XVII, 14-18.

⁹Tiftik veya moher (İngilizce: *mohair*); Ankara keçisinin uzun, parlak ve yumuşak kıllarından elde edilen doğal elyaf türü. Hafiftir, kumaş ve örgü yünü olarak kullanılır. Batılı dillerdeki karşılığı Arapçada *seçilmiş*,

kılı, keten, yün üretilir, Suriye'den pamuk getirilirdi. İpekli kumaşlar tek renkli, parlak atlas tekniği ile desenli olarak dokunmuştur. Desenli ipekliler; *kadife*, altınli kumaş *kemha* ve *seraser* kumaşlardır. Her biri farklı düzende üretilir, desen ve kullanım alanları bakımından değişiktir. Hitap ettiği statü anlamı da farklılık gösterirdi. XV. yüzyılda ve XVI. yüzyıl başında en itibar gösterilen ipek kadifeydi (Şekil 12). Sonra bunların yerini seraser aldı. XVI. yüzyılın ikinci yarısında kemhalar en gözde olan türlerdendi. Bazı ipek kumaşlar çintemani, yıldız, haç ya da saz üslubu gibi motifler ve stillerle anılır. Fakat Osmanlı ipek kumaşlarında desenlerin en belirgin özelliği düzeni (kumaşın eni ve boyunda desenin tekrarlanan bir kalıp oluşturacak şekilde dizilişi) dir. Bu özellik Osmanlı ipekli kumaşlarını diğer kültürlerin ipekli kumaşlarından ayırmaktadır. Motif çeşidi fazla olmasına rağmen desen düzenleme alternatifleri sınırlıydı. Şaşırtmalı sıralanmış motifler ile dolaşmalı yerleşim şemaları hâkim olan iki düzendir. Bu düzenler dikey hareket gösterir ve her üç dokumada da kullanılır. Üç değişik yatay düzen şemasında ise motifler, üst üste sıralanmış yatay çizgiler ve bantlar halinde yerleştirilmişlerdi. Bu yatay düzenler en çok kadifelerde ve en az kemhalarda kullanıldı. Motifleri üst üste sıralayarak oluşturulan daha durağan düzen, parıldayan klapdanların zengin yayılışına olanak sağlardı. Bu düzen seraserlerin çoğunda hâkimdir. Bantlar veya çizgiler halinde düzenlenmiş olan ve en nadir karşılaşılan düzen de seraserlerde görülür. Bursa'da kadifelerin dokunması İtalya geleneğine yakındı ve birbirinden ayırdetmek zordu. İtalyan kadifelerinde kesilmemiş havlar vardı. Osmanlılar İtalyan ipek ve kadiflerini çok beğenmişlerdi. Dolayısıyla kaftanlarda, saray giysilerinde İtalyan kumaşlar kullanılmıştır. Osmanlı dokumacıları da çeşitli pazarlarda alıcıları için geniş desen ve üslup çeşitliliği geliştirmişlerdi. Ortodoks kiliseleri için çeşitli Hıristiyan desenler sergileyen ipek kumaşlar üretilmişti. Avrupalılar İtalyan ipeklerinin Osmanlı Devleti'nde satışını artırmak ve Osmanlı üslubunda Türk ipekleri üretmek için pazarda yer alıyorlardı (Atasoy, Denny, Mackie and Tezcan, 2001: 15-16, 18-19).

Şekil 12. Koyu Kırmızı Zeminli İpekli Kadife, XVI. Yüzyıl (Fogg, 2014: 59).

Yukarıda ipek kadifede görülen motifler karanfillerden, çeşitli çiçeklerden, yaprak ve dallardan oluşmuş sık kullanılan saray kumaşlarındandır.

beğenilmiş anlamına gelen *muhayyer* kelimesinden türetilmiştir ve son kısmı İngilizce hair (kıl) sözcüğüne benzetilmiştir (URL-16).

XVI. yüzyılın başında Osmanlı Devleti Orta Doğu'ya doğru genişlemiş, Avrupa ve Kuzey Afrika'da kontrolü sağlamıştı. Bu dönem Osmanlı Devleti için güce sahip olduğunu kanıtlayan bir dönemdi. Osmanlı Devleti XV. yüzyıldan başlayarak ipek üretimine geçmiş, Bursa şehrinde ipeğe ilave olarak kadife kumaşlar da üretilmeye başlamıştı. İstanbul yönetim merkezi diğer bir ifadeyle *Payitaht*, XVI. yüzyılda kumaş üretiminin yapılabileceği atölyelerin kurulduğu önemli bir merkezdi. Kanuni Sultan Süleyman'ın tahtta olduğu bu dönemde sarayın lüks yaşantısı, şatafatı kullandığı eşyada ve üzerinde taşıdığı ipekli, kadife ve kürklü giyime yansımıştı. Osmanlı Devleti giyim inceliklerini her şekilde yansıtmayı başarmıştı. Giyim örtünme, dış etkenlerden korunma dışınma şatafatı gösteren sembolik bir ifade biçimiydi. Saray ve halk yaşımında giysiler meslek, itibar, rütbe, ekonomik yapının göstergesi sayılmıştı. Giysilerin biçimleri, kumaşları ve süslemeleri belirleyici öğelerdi. Osmanlı saray mensuplarının giyim-kuşamları Avrupalıların hayranlık duyduğu özellikler taşıyordu. Altın ve gümüş iplikli kumaşlar, mor ve kırmızı renkler, ipekli saten kumaşlar dikkat çekiciydi. Giysi türü olarak basit biçimli kesilen, kat kat giyilen ve uzun kumaşlardan elbiseler, kaftan, şalvar, pantolon, gömlek, şapka, kuşak, sarıklar giyimi oluşturan parçalardı. XVI. yüzyılda Kanuni Sultan Süleyman'ın kat kat kaftanları üzerine giydiği tasvirleri bulunmaktadır. Osmanlı sarayının en çarpıcı giyim çeşidi olan kaftanların önü açık, ayak bileği boyunda, düz kesimli elbise biçimindedir. Kaftanlar kırmızı, mavi, yeşil renklerde atlas ipek kumaşlardan, belden etek uçlarına doğru üçgen biçimli parçalar öne ve yanlara eklenerek dikilen özellikler taşıyordu. Desenli kumaşların dikimi sırasında desenlerin birbirine eşleşmesi çok önemli olup, en usta terziler görevlendirilirdi. Kemha, kadife ve atlas kumaşlardan değişik modellerde ve uzunluklarda pek çok giysi dikilebiliyordu. İpek atlas kumaşların beyaz, mor, kırmızı, yeşil, mavi ve siyah olanları tercih edilirdi. Kemha Avrupa'da sıklıkla kullanıldığı ifadeyle brokar kumaşlar Osmanlı Devleti'nde resmî amaçlı giyilecek giyimlerde kullanılırdı. Bu kumaş türü çok çeşitli desenlerde dokunabiliyordu. Kadife kumaşların renkleri siyah, kırmızı ve yeşil oluyordu. Elde var olan örnekler üzerinde yapılan çalışmalar Osmanlı saray mensuplarının İtalyan ipek ve kadifesinden dikilmiş giysileri olduğunu göstermektedir. İthal kumaşların kullanılmasının ardında iki gerekçe yatıyordu; ilki halkın bu kumaşları estetik bulmaları diğeri ise Osmanlı Devleti bünyesinde yapılan yerli üretimin yeterli miktarda olmamasıydı. Altın ve gümüş iplikle dokunan seraser çok gösterişli ve zengin desenlere sahip kumaşlardı. Bu kumaştan uzun kollu, eteği uzun kuyruklu kaftanlar ile kaftanlarla uyum sağlayan pantolonlar dikilirdi. Kumaşlarda çeşitli çiçekler (lale, karanfil vb.), dal ve sapsarı, madalyonlar kullanılırdı. Kaftanların yakaları ve astarı kürk ile kaplanırdı. Osmanlı padişah ve heyetinde yüksek rütbeli kişilerin başlarındaki sarık güç sembolü olmuştu. Beyaz renkli pamuklu kumaşlar, tülbentler başlıkların, sarıkların üzerine sarılırdı. Cenazelerde ölen kişilere gösterilen üzüntüyü simgeleyen giysiler giyilirdi. Siyah, yeşil, lacivert, mor atlas ve kadife kumaşlardan kaftanlar giyilirdi. Esasında Osmanlı saray mensuplarının giyim-kuşamı halkın ve ecnebi devletlerin nezdinde bir gücü bir otoriteyi yansıtıyordu. Osmanlı Devleti XVII. yüzyıldan sonra yaşadığı Duraklama dönemi de dâhil olmak üzere, XIX. yüzyılda II. Mahmud'un giyim alanında yaptığı reforma dek çeşitli çevreleri etkilemeye devam etmişti. 1603 yılında tahta oturan padişah I. Ahmed'in suluboya tekniğiyle resmedilen betimlemesinde kırmızı ve yeşil renklerde uzun ipekli kumaştan biçilmiş kaftanları görülmektedir. İçte giyilen bedenine oturan kaftanın ön orta kapaması bele dek inen altın ipliklerle üzeri işlenmiş sık düğmeler, üstteki kırmızı renkli kaftan üzeri ise kürk ile astarlanmış, altın agraf ve şeritlerle süslenmiştir. Sultanın başında ise beyaz bir sarık ve sarığın üzerinde siyah kuş tüyü, ayağında sarı deri çizme ve üzerinde mücevherler gösterilmektedir (Şekil 13) (Fogg, 2014: 58-63).

Şekil 13. Osmanlı Tarzı Giyim-Kuşamı ile Padişah I. Ahmed

Şekil 14. Gösterişli İpekli Kaftanı, Entarisi ve Kavuğu ile Padişah II. Selim, XVI. Yüzyıl (Fogg, 2014: 58-60).

Yukarıdaki minyatürde II. Selim desenlerle bezenmiş, altın iplikli kumaştan dikilmiş kaftan ve entari giymiş olarak betimlenmiştir. Desenlerde çeşitli çiçekler (lale vb.), çiçek dal ve sapsarı görülmektedir. Başında görkemli sorguçlu bir kavuk bulunmaktadır.

Tarihte Polonya'nın eski başkentliğini yapmış Kraków'da 2015 yılında Kraków Ulusal Müzesi'nde *Osmanlılar ve Avrupalılar: Beş Yüz Yıllık Kültürel İlişkilere Yansıyan* başlıklı uluslararası proje kapsamında düzenlenen, küratörlüğünü Michał Dziewulski'nin yaptığı sergide Osmanlı Devleti'nin Avrupa kültürü ve XVI. yüzyıl sanatına etkisi işlenmiştir. Avrupalıların nezdinde Osmanlı Devleti İslamî bir güce, güçlü bir hanedanlığa sahip olarak nitelendirilmiştir. İstanbul'un Fatih Sultan Mehmed tarafından fethi Bizans İmparatorluğu'nun sonu olmuş ancak dünya tarihinde yeni bir dönemin başlangıcı olarak değerlendirilmiştir. Avrupa, bir taraftan Rönesans dönemini yaşıyor diğer taraftan Osmanlı korkusunu içinde hissediyordu. Bu serginin teması ise Rönesans ustalarının bakış açısından Müslüman Doğu ve Hristiyan Avrupa idi. İstanbul'un fethinden XVII. yüzyılın başlarına dek etkileri tanıtılan bu sergide 150'nin üzerinde eser tanıtılarak Osmanlı Devleti'nin Avrupa'yı nasıl etkilediği gösterilmektedir (Şekil 15-16) (URL-17).

Şekil 15. Osmanlı Sergisi, Kraków Ulusal Müzesi, 2015 (URL-18).

Şekil 16. Osmanlı Sergisi, Kraków Ulusal Müzesi, 2015 (URL-19).

Şekil 17. Sultan I. Beyazıt (URL-20).

Aynı sergide Padişah I. Beyazıt (Şekil 17), bol tülbet kullanılarak sarılmış görkemli sarığı, kemha kumaş olma ihtimali yüksek, desenli ipekli kumaştan dikilmiş kaftanı ve profilden görülen inci aksesuarı ile Avrupalıların beğenisini aldığı aşikârdır.

Şekil 18. Sultan Rosa-Roxolana (URL-21).

Kraków'daki sergide görülen diğer ünlü figür ise Sultan Roxolana'dır (Şekil 18). Sultan Roxolana Ukrayna asıllı, Hürrem Haseki Sultan olarak Osmanlı tarihinde yerini almıştır. Hürrem Sultan'ın üzerinde ihtişamlı saray giyiminin tasviri görülmektedir. Dışta görülen ipek

kadife kumaştan olduğu muhtemel kaftan entarinin yaka kenarları altın iplikli ve değerli taşlardan yapılan süsleme ile dikkat çekmektedir. İçte ise muhtemelen beyaz ipek kumaştan dikilmiş entarisi, inci kolye ve küpeleri, altın bileziği, ipek kumaştan başlık tülü ve mücevher detayı ile görkemli bir intiba bırakmaktadır.

Günümüze miras kalan Osmanlı İmparatorluk giyim-kuşamları ve diğer değerli eşyaları Topkapı Sarayı başta olmak üzere önemli ulusal müzelerimizde teşhir edilmektedir. Osmanlı giyim ve kuşamının Polonya giyim kuşamı üzerinde etkisinin görüldüğü ve sarmatizm modası olarak anılan Polonya’da önemli Osmanlı miraslarının sergilenmesi zihinlerde Osmanlı otoritesini ve kültür-sanatının etkilerini anlamada somut örnekler sunar. Osmanlı saray halkının şatafata düşkünlüğünde gaye bir güç sembolü yaratmaktı. Bu durum neticesinde önemli diplomatik ve askerî başarılar elde edilmiştir. Öte yandan saray halkının yaşamından uzak taşralı Osmanlı halkının giyim kuşamında sadelikten söz etmek mümkündür. Anadolu geleneksel kadın ve erkek giyimleri genellikle yöresel unsurlar içermekte, süsleme ve malzeme seçiminde gösterişin bazı yörelerde pek olmadığını ifade etmek mümkündür. Taşrada bir beyliğin uzantısı olan bir yerleşim söz konusu olduğunda ekonomik durumunun imkânı neticesinde o yörede el işçiliğinin yoğun olduğu ve giyim kuşamının gösterişli olduğu söylenebilir. Etnoğrafya müzelerinde geleneksel halk giyimlerini sıkça görebilmekteyiz. Pamuk, keçe, ipek, yün hammaddelerden kumaşlar, örtüler, çeşitli giysiler görülmektedir. Özellikle keçe kumaş Orta Asya kültürünün uzantısında bir tekstil malzemesidir. Keçeden dikilmiş dış giyimler Polonyalı halk giyimini de etkilemiştir. Keçe kelimesi, Lehçe’de *kiecka* kelimesinin literatürlerine girmesini sağlamıştır. Muhtemelen Polonya’da ikamet eden Tatar ve Karaim Türk kökenli halkın, daha sonra da Osmanlı halkının Polonya asilzadelerin samatizm modası dışında Polonya halkı üzerinde keçeyi tanıtmış olabilecekları düşünülebilir. Keçe çeşitli tekstil ürünlerinde de kullanılmış olabilir. Polonya Adam Mickiewicz Üniversitesi’nden Prof. Monika Izabela Kostrzewa ile 2018 yılında yapılan projeye de adını veren *kiecka*, keçe malzemesi anlamının ötesine geçerek her türlü kadın elbisesi anlamına gelen bir kelime olarak günümüz Leh dilinde kullanılmaktadır.

SONUÇ

Osmanlı Devleti tarihsel süreçte çeşitli devletlerle pek çok alanda temaslarda bulunmuştur. Temasta bulunduğu Avrupa ülkelerinden biri de Polonya’dır. Siyasî, askerî, ticarî, kültür ve sanat alanlarında etkileşimler sayesinde Polonyalılar kendi topraklarında yaşayan Tatarlar, Karaimler ve farklı coğrafyada yer alan Osmanlı Devleti’nden giyim-kuşam yönünden etkilenmiştir. XV. yüzyılda resmî olarak başlayan ilişkiler her iki tarafının asilzadelerinin ve saray mensuplarının giyim-kuşam tarzlarında ilham verici etkiler bırakmıştır. II. Viyana Kuşatması sonrasında Osmanlı Devleti Avrupalıların üzerinde bıraktığı korku atmosferini dağıtmıştı. Artık Avrupalılar derin bir nefes almıştı. Polonya da bu ülkelerden biriydi. Ancak her nasılsa Osmanlı Devleti padişah, elçi ve askerleri güç sembolü olarak vücudunu donattığı şatafatlı giyim-kuşamını her seferde, ekonomik ve siyasî olayda özenle kullandı. Polonya’da Osmanlı’nın etkisini yitirmediği alan giyim-kuşam olmalıdır. Osmanlı padişahları şatafata olan düşkünlüklerini giyim-kuşamlarına yansıtırlardı. Polonya asilzadeleri, kral, prens ve kraliçeleri Osmanlı giyim modasını Sarmatizm modası olarak anmaya başladı ve bu moda XVIII. yüzyıl sonuna dek etkisini gösterdi. Daha önce topraklarına yerleşen Türk kökenli topluluklardan kısmen etkilenmiş olan Polonyalılar Osmanlı Devleti’nin etkisini derinden belirgin bir şekilde yaşadı. Osmanlı padişahlarının uzun, kürklü ipek kaftanlarını, ipek kuşaklarını, sorguçlu başlıklarını, altın kabzalı kılıçlarını, deri çizmelerini, değerli mücevherlerinin aynısını üzerinde taşıdı. Osmanlı Devleti saray halkının kullandığı kavuk ve

sarıklardaki tüyleri savaşta güç sembolü olarak düşman birliklerine karşı kullandı. İç ve dışta kat kat giyilen Osmanlı kaftanları Polonyalı asilzadeler (hem kadın hem erkekler) tarafından da aynı şekilde uzun boylarda giyildi. İçteki kaftan entari bedene oturan kesimde, üstteki kaftan ise daha bol bazen kısa kollu bazen uzun kollu biçildi. Polonyalıların kol detaylarının, Osmanlıların kaftan kollarının model özelliğinden farkı omuzdan başlayan yırtmaçlarının bulunmasıydı. Bu model özelliği o dönemde Avrupa ülkelerinin giyiminde görülmekteydi. Bu kesim Polonyalı asilzade kadınların kaftan elbiselerinde de uygulandı. Ayrıca kaftan elbiselerin yanlarına yırtmaçlar açıldı ve kürklerle süslendi. Kumaş türü olarak Osmanlı kaftanlarında, entarilerindeki gibi ipekli kumaşlar, kadifeler kullanıldı. Polonya giyiminde düz ve desenli olan (çiçek, dal, yaprak motifleri) ipekli brokarlar, Osmanlı Devleti'nde kemha olarak bilinmekteydi. Polonya asilzadeleri dışında halkın giyiminde de keçe malzemesinin kullanılması etkileşimin farklı bir yönünü göstermiştir. Keçe malzemesi günümüz Polonya dilinde kiecka olarak değişim göstermiş olup, kadın elbisesi anlamında kullanılmaktadır.

Polonyalıların Türk soylu topluluklarla ve geçmişte Osmanlı Devleti döneminde, günümüzde ise Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile kardeşlik, yardımlaşma ve kültürel etkileşim yönlerinden bağlantılar kurdukları anlaşılmaktadır. Günümüzde ülkeler arasında kültür ve sanat alanında faaliyetler gerçekleştirilmekte, halk giyimleri, tekstil ürünleri ve dansları çeşitli gösteriler ile tanıtılmaktadır. XV. yüzyılda ilk resmî ilişkilerin başladığı bilinen Polonya ile Osmanlı Devleti arasında dostluk ilişkilerinin günümüzde de devam ettiğini söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

Anonymous (2013), 1001 Faces of Orientalism, Sabancı University Sakıp Sabancı Museum, İstanbul.

Atasoy Nurhan, Walter B. Denny, Louise W. Mackie and Hülya Tezcan (2001), İpek Osmanlı Dokuma Sanatı, TEB İletişim ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul.

Binark, İsmet (1996), Balkan Ülkelerinin Tarihî Kaynakları Bakımından Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nin Önemi, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayın No: 6, Ankara.

Dante (1975), Cehennem, XVII, 14-18.

Fogg, Marnie (2014), Modanın Tüm Öyküsü, Çin.

İnalçık, Halil (2011), Studies In The History of Textiles In Turkey, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.

Paine, Sheila (2008), Embroidered Textiles, Thames&Hudson Ltd, London.

Topaktaş, Hacer (2007), "XVIII. Yüzyıl Ortalarında Türk-Leh İlişkilerinden Bir Kesit: K.Apıcıbaşı Mehmed Ağa' nın Lehistan (Polonya) Elçiliği (1757-1758)", Osmanlı Araştırmaları XXIX-The Journal Of Ottoman Studies XXIX, Editörler-Editorial Board Halil İnalçık, İsmail E. Er Ünsal, Lleafly W. Lowry, Feridun Emecen, Klaus Kreiser, İstanbul.

Wawrzyniak, Krzysztof (2003), Ottoman-Polish Diplomatic Relations in The Sixteenth Century By The Institute of Economics And Social Sciences of Bilkent University In Partial Fulfillment of The Requirements For The Degree of Master of Arts in History Bilkent University Department of History Ankara.

Wendt Jensen, Cecile and Hal Learman (2015), The History of the Polish Panorama, by Polish Mission, United States.

Elektronik Kaynaklar

(URL-1). <https://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/EM%20RO%209eLU-%2096zt%20bcrk-POLONYA-EDEB%20YATINDA-T%209cRKLER.pdf>

(URL-2). <https://culture.pl/en/article/kiECA-baca-and-coffee-601-years-of-polish-turkish-relations-interview>

(URL3).

<https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:vA6WI5hB39wJ:https://islamansiklopedisi.org.tr/polonya+&cd=6&hl=tr&ct=clnk&gl=tr>

(URL-4). <https://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/EM%20RO%209eLU-%2096zt%20bcrk-POLONYA-EDEB%20YATINDA-T%209cRKLER.pdf>

(URL-5). <https://www.akbank.com/doc/deik/polonya-2009.pdf>

(URL-6). <https://mnk.pl/search/ottoman>

(URL-7). <https://www.radiokrakow.pl/audycje/wielka-sztuka-malopolski/rzemieslnicy-renesansowego-krakowa/>

(URL-8). <https://visegradinsight.eu/sarmatism-and-polands-national-consciousness26022015/>

(URL-9).

<https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:vA6WI5hB39wJ:https://islamansiklopedisi.org.tr/polonya+&cd=6&hl=tr&ct=clnk&gl=tr>

(URL-10). <https://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/EM%c4%b0RO%c4%9eLU-%c3%96zt%c3%bcrk-POLONYA-EDEB%c4%b0YATINDA-T%c3%9cRKLER.pdf>

(URL-11). <https://islamansiklopedisi.org.tr/kumas>

(URL-12). <https://useum.org/artwork/King-August-III-in-Polish-costume-by-Louis-de-Silvestre-Louis-de-Silvestre-1737>

(URL-13). <http://wlaczpolske.pl/index.php?etap=10&i=1161>

(URL-14). https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Norblin_-_Dame_polonaise_dans_l'ancien_costume.jpg

(URL-15). <https://www.alanya.bel.tr/S/699/WODZISLAW-SLASKI---POLONYA>

(URL-16).

<https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:zIG0r7vLuFMJ:https://tr.wikipedia.org/wiki/Tiftik+&cd=6&hl=tr&ct=clnk&gl=tr>

(URL-17). <https://mnk.pl/wystawy/ottomania-osmanski-orient-w-sztuce-renesansu>

(URL-18). https://www.bronibarwa.org.pl/wystawy-ottomania-osmanski-orient-w-sztuce-renesansu/otto_1/

(URL-19). https://www.bronibarwa.org.pl/wystawy-ottomania-osmanski-orient-w-sztuce-renesansu/otto_2/

(URL-20). https://www.bronibarwa.org.pl/wystawy-ottomania-osmanski-orient-w-sztuce-renesansu/veronese-nachfolge_sultan-bajezid-i_resize/

(URL-21). https://www.bronibarwa.org.pl/wystawy-ottomania-osmanski-orient-w-sztuce-renesansu/sultana-rosa_cr/